

ΕΙΡΗΝΗ, ΜΙΑ ΜΑΤΑΙΗ ΕΛΠΙΔΑ; (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ Είναι εκπληκτικό το πώς ό,τι ο άνθρωπος επιθυμεί περισσότερο είναι και αυτό που εξ ορισμού δεν μπορεί να πραγματοποιήσει. Αυτό συμβαίνει με την ειρήνη, την οποία επιθυμεί διακαώς, αλλά ζει συνεχώς σε πόλεμο είτε με τη μορφή των πολεμικών συγκρούσεων, είτε με τη μορφή των κοινωνικών συγκρούσεων, είτε με τη μορφή των συγκρούσεων της καθημερινότητας. Βέβαια, ως ειρήνη ο άνθρωπος θεωρεί κυρίως – αφελώς, κατά την άποψή μας – μόνον την απουσία πολεμικών συγκρούσεων, αλλά με λίγη σκέψη γίνεται φανερό ότι η καθημερινότητα με το αδύναμο και “ευτελής” περιεχόμενό της αποτελεί ένα σημαντικό, ίσως και το μοναδικό, αίτιο των πολέμων. Ενδιαφέρον θα ήταν να διερευνήσει κανείς διάφορους ενδογενείς και εξωγενείς λόγους της αδυναμίας για ειρήνη που αφορούν τον ίδιο τον άνθρωπο. Αυτοί οι λόγοι είναι οι εξής:

Οι ενδογενείς λόγοι:

1) Φαντασιώνεται ότι η επιθυμία του και μόνον σημαίνει ότι ήδη είναι ικανός να προσεγγίσει το νόημα της ειρήνης. Νομίζει, δηλαδή, ότι επειδή επιθυμεί την ειρήνη την έχει κιόλας κατανοήσει και ότι μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της. Μάλιστα, νομίζει ότι μία τέτοια επιθυμία τον καθαγιάζει από κάθε τι του χαρακτήρα του αντίθετο προς αυτήν, βοηθώντας τον να ξεχάσει τη δική του ευθύνη. Η επιθυμία όμως έχει παραπλανητική και διχαστική φύση, γιατί δεν ενοποιεί τον εσωτερικό άνθρωπο αλλά αντίθετα τον αποκόπτει από το υπόλοιπο του εαυτού του. Και ο άνθρωπος είναι ούτως ή άλλως διχασμένος μέσα του, έχει τάσεις και περιεχόμενα αντιφατικά και αντικρουόμενα μεταξύ τους.

Στην πραγματικότητα, ουδόλως κατανοεί το περιεχόμενο της ειρήνης, δεν στοχάζεται επ’ αυτής και για τα αίτια της απουσίας της, και απλώς νομίζει ότι η ειρήνη είναι η απαλλαγή

από τα προβλήματά του και τον κίνδυνο απώλειας ζωής και κεκτημένων.

Για αποκάλυψη αυτών των κινήτρων, θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα: Αν κανείς είναι νικητής, θα επιθυμούσε την ειρήνη ή όχι; Ποιο είναι το συνήθως συμβαίνον; Κυρίως η απώλεια και ο φόβος της απώλειας είναι αυτό που ωθεί τον άνθρωπο να επιθυμεί την ειρήνη, αλλά αυτό, παρ' όλο που είναι χρήσιμο, δεν αποτελεί στέρεη βάση για κατανόηση και επίτευξη της ειρήνης – απλώς ανοίγει τον δρόμο προς αυτήν μέσω της επιθυμίας, του φόβου και της ανάγκης.

2) Πιστεύει λανθασμένα, εξ αιτίας των παραπάνω, ότι η ειρήνη είναι ένα είδωλο, ένα ιδανικό, που μπορεί να επιτευχθεί χωρίς οι άνθρωποι να αλλάξουν, διατηρώντας στο ακέραιο την ανταγωνιστική τους τάση, γιατί χωρίς τον ανταγωνισμό η ζωή τους δεν θα έχει κανένα νόημα και συνεχώς αναρωτιούνται “τι θα κάνουμε χωρίς βαρβάρους”. Αυτό ήδη είναι μία ήττα στην αντίληψη της ειρήνης, γιατί κατά τη γνώμη μας η ειρήνη είναι μία απόλυτη θετικότητα και απαιτεί το σύνολο των δυνάμεων του ανθρώπου και δεν χρειάζονται “βάρβαροι” για να εκφραστεί η ζωή. Αυτό όμως ακριβώς το απόλυτα θετικό νόημα κείται ακόμη πολύ μακράν της ανθρώπινης κατανόησης και πρέπει να πασχίσουμε για να το προσεγγίσουμε βιωματικά, γιατί είμαστε βυθισμένοι σε μια παθητικότητα που διανθίζεται από υπερένταση πραξιακή, αντί να διασπάται από πνευματική εγρήγορση.

3) Όσο ο εαυτός (ή η αυτοσυνείδηση) γίνεται αντιληπτός ως μία χωριστή και αναγκαίως ανταγωνιστική φύση, η ειρήνη δεν θα είναι κατορθωτή. Ο εαυτός μπορεί να θεωρείται ως κάτι το αυτονόητο, αλλά δεν είναι και τόσο αυτονόητο, γιατί αγνοούμε τη βαθύτερη φύση του, έχει διακυμάνσεις και μεταβάλλεται στον χρόνο. Μέχρι τώρα, οι σκεπτόμενοι άνθρωποι δεν προσεγγίζουν αυτό το σημείο, είτε γιατί επιθυμούν απλώς μία επιφανειακή ειρήνη ως ευταξία της ζωής στον κόσμο των φαινομένων, είτε γιατί το μικρό άτομο τους φαίνεται μηδαμινό για να μπορεί να επηρεάσει το ζήτημα της ειρήνης, είτε γιατί θεωρούν το ζήτημα τόσο αχανές ώστε να αισθάνονται ανίσχυροι μπροστά του – και

από μια άποψη είναι ανίσχυροι. Ωστόσο, η καθυστέρηση δεν ωφελεί, αντιθέτως, οξύνει τα προβλήματα σε έναν κόσμο που παραπαίει μέσα σε τρομερά προβλήματα και δεν βρίσκει ποτέ χρόνο να ασχοληθεί με τα ουσιώδη.

4) Ο ανταγωνισμός έχει τόσο διαποτίσει την ανθρώπινη φύση που τυφλώνει την όραση και σκεπάζει την πραγματικότητα, με συνέπεια οι άνθρωποι αλλά και πολλοί διανοητές να ξεχνούν την ανθρωπολογική βάση της ειρήνης και να προσπαθούν να την φέρουν με διάφορες ωφέλιμες δράσεις που όμως έχουν οργανωτική βάση και ελάχιστα ανθρωπολογική. Έτσι, ο τομέας της επίλυσης των συγκρούσεων σε διεθνές πεδίο έχει αποτύχει να φέρει την ειρήνη, όπως εξάλλου και η σκληρή και δήθεν ρεαλιστική άποψη έχει αποτύχει, γιατί τελικά αποτελεί μία αυτοεκπληρούμενη προφητεία, εφ' όσον αποδέχεται το ανεξάλειπτο του ανταγωνισμού και την συνεχή ανάγκη για επιδίωξη της ωμής δυνάμεως. Κανείς δεν ασχολείται με το ανθρώπινο δυναμικό, όλοι προσπαθούν να χειριστούν τα πράγματα επιφανειακά στο πεδίο των ειδώλων.

Αυτό το υπόβαθρο του ανθρώπου με το άμετρο πλήθος των επιθυμιών και της εννοιολογικής ασάφειας οδηγεί αναπόφευκτα σε επιλογές ζωής που εγγυώνται την αποτυχία για εμβάθυνση και χαρά, αλλά και σε πολιτικές επιλογές και αρέσκειες που αποδεδειγμένα έχουν οδηγήσει τον κόσμο στο χάος. Υπάρχει η παγκόσμια διάχυτη πλάνη ότι μπορεί ο άνθρωπος να είναι ιδιοτελής στην καθημερινότητά του καθώς και στον πολιτικό του βίο ως κυβερνώμενος πολίτης, αλλά ότι είναι παραδόξως δυνατόν παρά αυτή την καθολικά εξαπλωμένη ψυχολογική βάση οι πολιτικοί του να είναι περισσότερο ηθικοί από τον ίδιο και ηρωικοί ώστε να επωμιστούν ό,τι αυτός έχει παραλείψει ή διαστρέψει – και μάλιστα χωρίς τη βοήθειά του! Αυτό αποτελεί τη διαφθορά της κριτικής, όπως την αποκαλεί ο Γιάννης Ζήσης, και συνίσταται στο ότι η κριτική αποτελεί το πεδίο “ξεπλύματος” (αθώωσης) της ιδιοτέλειας και της ανικανότητας για αλλαγή.

Οι εξωγενείς λόγοι σχετίζονται με τη συλλογική και ατομική

ιδιοτέλεια όλων των παγκόσμιας εμβέλειας ομάδων, εθνών, κοινωνιών, καθώς και των οικονομικών, πολιτικών, θρησκευτικών παραγόντων που εμπλέκονται στο πεδίο της διεθνούς σκηνής. Το θεμελιώδες πρόβλημά μας είναι η επιλογή ανάμεσα στην ιδιοτέλεια και την ανιδιοτέλεια και δεν ωφελεί να προσπαθούμε να το ξεχάσουμε, γιατί αυτή η επιλογή μας λειτουργεί καταλυτικά για τις εξελίξεις σε όλα τα πεδία. Αυτό είναι προφανές στην εποχή μας. Η ειρήνη όμως είναι αδύνατη πλέον με τέτοιο εκρηκτικό υπόβαθρο ιδιοτελών ανταγωνιστικών σχέσεων. Αυτές έχουν τη δική τους δυναμική που δεν μπορεί να αναχαιτιστεί με απλές διαπιστώσεις και ισχνές προσπάθειες ρύθμισης και ελέγχου και με λαούς πνευματικά και ηθικά παθητικούς. Η κατάσταση σήμερα είναι τόσο βαθιά στρεβλωμένη που μόνον ένα θαύμα μπορεί να αποτρέψει έναν εκτεταμένο πόλεμο.

Αλλά είναι αναγκαίο να αναφερθούμε με λίγα λόγια και στο περιεχόμενο που θα πρέπει να έχει η ειρήνη – και τα λόγια θα είναι λίγα, επειδή η ειρήνη ως έννοια είναι σχετικά απροσέγγιστη από τη συνείδηση που διαθέτουμε σήμερα οι άνθρωποι.

Η ειρήνη δεν είναι απουσία πολέμου ούτε χαυνωμένη παθητικότητα χωρίς όραμα ζωής. Αυτό είναι μία προσβολή σε μία ιδέα και έννοια που αποτελεί τον θεμελιώδη στόχο του ανθρώπου μαζί με την ελευθερία. Θα λέγαμε ότι η ειρήνη είναι το αποτέλεσμα της ασφάλειας και της ελευθερίας σε συνδυασμό. Το νόημα της ελευθερίας είναι ούτως ή άλλως ακατανόητο στο βάθος του και μόνον σταδιακά μπορούμε να το προσεγγίσουμε. Αλλά και η ασφάλεια, αν και φαίνεται πιο χειροπιαστή, σε μια βαθύτερη ανάλυση φαίνεται και αυτή δυσνόητη, επειδή έχει αναπόφευκτη σχέση με τον φόβο του θανάτου και, επομένως, και με την πνευματική ασφάλεια, δηλαδή με το μέλλον του όντος μετά τον θάνατο του σώματος, ζήτημα που έχει αποτελέσει τον κεντρικό πυρήνα των θρησκειών.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η ειρήνη, στην αναγκαία για την εποχή μας μορφή, απαιτεί έναν βαθμό ασφάλειας παντός είδους

και έναν βαθμό ελευθερίας. Αλλά η ελευθερία είναι εξαρχής, ακόμη και στις πρωιμότερες εκφράσεις της, δύσκολη σε επίτευξη και κατανόηση για τον απλούστατο λόγο ότι είναι βαθιά ριζωμένη η πεποίθηση των ανθρώπων πως ελευθερία σημαίνει απαλλαγή από ευθύνες (δηλαδή, ανευθυνότητα). Αλλά **δεν υπάρχει ελευθερία δίχως ευθύνη. Θα λέγαμε ότι ελευθερία και ευθύνη είναι όροι ταυτόσημοι.** Η ελευθερία είναι μία αυτάρκης πληρότητα και θετικότητα και αυτές δεν εξαρτώνται από την ύπαρξη “υπηρετών” που θα σηκώσουν τα ίδια βάρη σε μια σχέση εξουσιαστική. Η αυτάρκεια αυτή δεν είναι εγωιστική, επειδή η ευθύνη δείχνει ανιδιοτέλεια και σχέση.

Βέβαια, όλα αυτά φαίνονται φαντασιακά και ουτοπικά, αλλά ειπώθηκαν απλώς για να δείξουν την πρέπουσα κατεύθυνση της ζωής και όχι επειδή θεωρούνται άμεσα εφικτά στην πληρότ

ητά τους. Όμως μικρές αλλαγές κατεύθυνσης στη ζωή των ανθρώπων μπορούν να επιφέρουν τεράστιες αλλαγές στον κόσμο των φαινομένων λόγω της δύναμης της συλλογικότητας. Τέτοιες αλλαγές θεμελιώδεις θα οδηγούσαν σε ειρήνη, έστω όχι πλήρη.

Πώς θα διαβιούσαν οι άνθρωποι εν ειρήνη; Η ειρήνη οδηγεί σε μία πλήρη δημιουργικότητα (δεν εννοούμε την τέχνη ειδικά), η οποία μπορεί να πάρει διαστάσεις που σήμερα δεν μπορούμε να φανταστούμε. Και αυτή η έλλειψη φαντασίας είναι αναμενόμενη και φυσιολογική, εφ’ όσον το μόνο ανθρώπινο όραμα είναι το έχειν, όπως το χρήμα. Όλη σχεδόν η δημιουργικότητα και η καινοτομία ως σήμερα έχουν οικονομικό χαρακτήρα. Η συνείδηση έχει συρρικνωθεί στο τίποτε και έπειτα απορεί “τι θα κάνουμε χωρίς βαρβάρους” που να δημιουργούν ενδιαφέρον στη ζωή και να ανακυκλώνουν το έχειν και τα είδωλά του.

Φυσικά, η ειρήνη είναι δύσκολο να διανυθεί και να βιωθεί από ανώριμους ανθρώπους που το μόνο που επιζητούν είναι η επανάπαυση και το σταμάτημα, επειδή η ειρήνη δεν είναι ενός τέτοιου είδους θάνατος και ουδετερότητα. Ακόμη όμως και αυτοί μπορούν να αλλάξουν, αν υπάρξει η θέληση γι’ αυτή την αλλαγή. Όμως το ζήτημα είναι αχανές και δεν είναι δυνατόν να αναλυθεί

στο παρόν, παρ' όλο που ακόμη και μια τέτοια εκτενέστερη ανάλυση θα ήταν αναγκαστικά ατελής, επειδή δεν διαθέτουμε ως άνθρωποι πλήρη επίγνωση μιας τέτοιας κατάστασης όπως είναι η ειρήνη.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

22 Ιουνίου 2017